
TÜRKİYE'DE DEMOKRASİ SÜRECİNDE SEÇİMLER

*Erol TUNCER * Tesav*

Giriş

Ülkemizde ilk anayasa 1876 yılında hayata geçirilmiş, parlamento seçimlerinin ilki 1877 yılında yapılmıştır.

1876'dan günümüze kadar geçen yüz yılı aşkın sürede 5 anayasa yürürlüğe konulmuş, çok sayıda seçim kanunu düzenlenmiş ve yine çok sayıda seçim sistemi denenmiştir. Bu sürede Birinci ve İkinci Meclisler için 30 Genel Seçim, İkinci Meclisler için 1 Genel – 7 Kısmi seçim yapılmıştır.

Makalede, söz konusu seçimlerle ilgili hususlar, şu sırayla ele alınmaktadır:

Anayasalar, Seçim Kanunları, Yasama Organlarının Yapısı, Birinci ve İkinci Meclislerin Üye Sayıları, Yasama Dönemleri, Seçmen Yaşı, Seçim Sistemleri ve Seçimler.

Seçim sonuçları bu çalışmanın dışında tutulmuştur.

Makalede yer alan bilgiler, Osmanlı'dan Günümüze Seçimler (1877 – 2002) isimli kitaptan alınmıştır.¹

I. ANAYASALAR

1876'dan günümüze kadar yürürlüğe konulmuş olan Anayasalar; Osmanlı İmparatorluğu, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhuriyet dönemlerinin ürünüdür.

* Tesav Başkanı.

¹ TUNCER, Erol. Osmanlı'dan Günümüze Seçimler (1877 – 2002), Ankara 2003, TESAV Yayınları.

Osmanlı Dönemi

23 Aralık 1876'da, padişah iradesiyle kabul ve ilan edilen 1876 Anayasası (*Kanun-ı Esasi*), Osmanlı Dönemi boyunca -kesintilerle de olsa- yürürlükte kalmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Dönemi

1921 Anayasası (*Teşkilât-ı Esasiye Kanunu*), 23 Nisan 1920'de çalışmalarına başlayan Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilmiş ve 1924 yılına kadar yürürlükte kalmıştır.

Cumhuriyet Dönemi

Bu dönemde birbiri ardına üç Anayasa kabul edilmiştir:

- Cumhuriyetin ilanından sonra, 1924 yılında yeni bir Anayasa hazırlanarak *Teşkilât-ı Esasiye Kanunu* adıyla yürürlüğe konulmuştur.

Cumhuriyet döneminin bu ilk Anayasası, 36 yıl süreyle yürürlükte kalmış ve 27 Mayıs 1960'taki askeri müdahale ile yürürlükten kaldırılmıştır.

- 1961 Anayasası, 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi sonrasında oluşturulan *Kurucu Meclis* tarafından hazırlanmış ve 9 Temmuz 1961'de halk oyuna sunularak kabul edilmiştir.

19 yıl yürürlükte kalan 1961 Anayasası, 12 Eylül 1980 askeri müdahalesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.

- 1982 Anayasası, 1980 askeri müdahalesi sonrasında oluşturulan *Kurucu Meclis* tarafından hazırlanmış ve 7 Kasım 1982'de halk oylamasına sunularak kabul edilmiştir.

Tablo 1'de Osmanlı döneminden günümüze kadar yürürlükte olan Anayasalar, kabul tarihleriyle birlikte özetlenmiştir.

Osmanlı Döneminden Günümüze Kadar Yürürlükte Olan		
Tablo 1		
	Anayasalar	Kabul Tarihi
Osmanlı	Kanun-ı Esasi	23 Aralık 1876 (7 Zilhicce)
TBMM	Teşkilât-ı	20 Ocak 1921 (20 Ocak 1337)
Cumhuriyet Dönemi	Teşkilât-ı	20 Nisan 1924 (20 Nisan)
	T.C.	9 Temmuz 1961 / 334 s.
	T.C.	7 Kasım 1982 / 2782 s.

II. SEÇİM KANUNLARI

Osmanlı Döneminden günümüze kadar yapılan seçimlerde 7 ayrı seçim kanunu uygulanmıştır.

Ayrıca 1877 yılında yapılan iki seçim bir geçici talimata göre, 1920 seçimleri ise bir tebliğ uyarınca yapılmıştır.

Meclis Azasının Suret-i İntihabına ve Tayinine Dair Talimat-ı Muvakkate (*Meclis Üyelerinin Seçilme ve Atanma Biçimine İlişkin Geçici Talimat*)

1876'da ilan edilen Anayasa gereğince yapılacak olan ilk seçimde henüz bir seçim kanunu hazırlanmış olmadığı için, bir Geçici Talimat hazırlanmış ve 28 Ekim 1876 (10 Şevval 1293) tarihinde yürürlüğe konulmuştur. Anayasanın 119. maddesinde, "Talimat-ı Muvakkate Hükümlerinin, yalnızca birinci kez toplanacak olan Parlamentonun toplanma süresi sonuna kadar yürürlükte olduğu, daha sonrası için geçerli olmayacağı" belirtilmiştir.

Geçici Talimatta, seçimlerin iki dereceli olarak yapılması öngörülmüştür.

Mebusan Meclisi'nin ilk devre seçimleri bu Geçici Talimat hükümlerine göre yapılmış ve 19 Mart 1877'de toplanan Meclis, 28 Haziran 1877'de görevini tamamlayarak dağılmıştır.

Mebusan Meclisi'nin bu ilk toplantı döneminde Seçim Kanunu ele alınmış, 7 Mayıs 1877'de gündeme alınan konu üzerindeki görüşmeler, 19 Haziran'da sonuçlanmıştır. Ancak hazırlanan metnin, Meclis çalışmalarının sona erdiği 28 Haziran tarihine kadar Ayan Meclisi'nden (*İkinci Meclis*) geçirilerek yasalaşması sağlanamamıştır.

O nedenle Meclis-i Mebusan'ın, ikinci devresi için yine 1877 yılında yapılan seçimlerde de Talimat-ı Muvakkate'nin uygulanması zorunluluğu doğmuştur. "Bu konudaki hükümet önerisi, 25 Ağustos 1877'de padişah tarafından da benimsenerek onaylanmıştır."²

İntihab-ı Mebusan Kanunu Muvakkatı (*Milletvekilleri Seçimi Geçici Kanunu*)

14 Şubat 1878'de kapatılan Osmanlı Mebusan Meclisinin yeniden açılması için 30 yıl beklemek gerekmiş; 10 Temmuz 1908 (24

² GÜNEŞ, Cilt I, s.166.

Cemaziyelahir 1326) tarihli Padişah Fermanıyla³, Meclisin yeniden toplanmasına karar verilmiştir.

Meclis-i Umumi'nin (*Parlamento*) birinci toplantı devresinde yasalaştırılmamış olan seçim kanunu metni, padişah iradesiyle 2 Ağustos 1908 (4 *Recep 1326*) tarihinde, *İntihab-ı Mebusan Kanun-ı Muvakkatı (Milletvekilleri Seçimi Geçici Kanunu)* adıyla yürürlüğe konulmuştur.

Söz konusu Kanunda milletvekili seçimlerinin iki dereceli olarak yapılması öngörülmüştür.

Osmanlı, TBMM ve Cumhuriyet dönemlerinde uygulanan Mebus Seçimi Geçici Kanunu, 1942 yılında kabul edilen 4320 sayılı Mebus Seçimi Kanunu ile yürürlükten kaldırılmıştır.⁴

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti Namına İntihab Hakkındaki Tebliğ

Meclis-i Mebusan'ın (*Mebuslar Meclisi*) işgal kuvvetlerince dağıtılması üzerine olağanüstü yetkilerle donatılmış yeni bir Meclisin Ankara'da toplanması kararlaştırılmış ve bu kararın uygulanması için, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adına Temsil Heyeti Başkanı Mustafa Kemal, 19 Mart 1920'de Vilâyetlere, Müstakil Livalara ve Kolordu Komutanlıklarına hitaben bir tebliğ yayımlamıştır.

12 maddeyi içeren tebliğde, "*Her livadan 5 üye seçileceği, seçilecek kişilerin mebuslar hakkındaki yasal hükümlere tabi olacağı, seçimle oluşturulacak olan bu Meclise, dağıtılmış olan Meclisi Mebusan üyelerinden Ankara'ya gelebilecek olanların da katılabilecekleri*" belirtilmiştir.

Seçimler iki dereceli olarak yapılmış, içinde bulunulan olağanüstü koşullar nedeniyle -1877'de olduğu gibi- özel bir seçim yöntemi benimsenmiştir. Söz konusu tebliğde; "*Milletvekillerinin; liva ve vilayetlerdeki ikinci seçmenlere ek olarak, İdare ve Belediye Meclisleriyle Müdafaa-i Hukuk Yönetim Kurullarından oluşan bir Meclis tarafından seçileceği.*" belirtilmiştir.

Mebus Seçimi Kanunu (Milletvekili Seçimi Kanun / 14 Aralık 1942 tarih ve 4320 sayılı)

³ Meclisi Mebusanın Toplantıya Çağırılması Hakkında İrade-i Seniyye (ERDEM, s. 444)

⁴ 4320 sayılı Kanun, Madde 54: "*İntihab-ı Mebusan Kanunuyla Zeyil (ek) ve Tadillerini (değişikliklerini) İhtiva eden (içeren) 320, 385, 1079, 1760, 2598, 2631 sayılı Kanunlar kaldırılmıştır.*"

56 maddeden oluşan bu kanun, Cumhuriyet döneminde çıkarılan ilk seçim kanunudur. Bu tarihe kadar yürürlükte olan İntihab-ı Mebusan Kanunu Muvakkatı, bu kanunla yürürlükten kaldırılmıştır.

Kanunda yine iki dereceli çoğunluk sistemi yer almıştır.

Seçim Kanunlarının en kısa ömürlüsü olan ve üzerinde hiçbir değişiklik yapılmayan bu kanun, yalnızca 1943 seçimlerinde uygulanmıştır.

4320 sayılı Kanun, 1946'da çıkarılan 4918 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu'yla yürürlükten kaldırılmıştır.⁵

Milletvekilleri Seçimi Kanunu (5 Haziran 1946 tarih ve 4918 sayılı)

Çok partili dönemin başlangıcında çıkarılan bu kanunla ikinci seçmen uygulamasına son verilmiş, tek dereceli seçim sistemine geçilmiştir. Bu, çok partili döneme geçişte atılmış önemli bir adımdır.

Seçimlerde Liste Usulü Çoğunluk sisteminin uygulanması benimsenmiştir.

Yalnızca 1946 seçimlerinde uygulanan bu kanunda 1 kez değişiklik yapılmıştır.

Bu kanun, 1950'de çıkarılan 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu ile yürürlükten kaldırılmıştır.⁶

Milletvekilleri Seçimi Kanunu (16 Şubat 1950 tarih ve 5545 sayılı)

Serbest demokratik seçimlerin yapılmasına olanak sağlayan ilk Seçim Kanunu 16 Şubat 1950'de kabul edilen 5545 sayılı Kanundur.

Bu Kanuna göre seçimler, *Liste Usulü Çoğunluk* sistemine göre yapılmaktadır.

5545 sayılı kanunun siyasal yaşamımızda önemli bir yeri vardır.

Kanunun 1. maddesinde "*Milletvekili seçiminin eşit, gizli oyla yapılacağı, oyların sayılmasının ve ayrılmasının açık olacağı*" belirtilmiştir. Bu hüküm, bu tarihten sonra kabul edilen seçim kanunlarının tümünde yer almıştır.

Kanunla getirilen en önemli yeniliklerden birisi de seçimlerin yargı denetiminde yapılmasının kabul edilmesidir.

1950, 1954 ve 1957 seçimlerinde uygulanan bu Kanun, 26 Nisan 1961 tarih ve 298 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunuyla yürürlükten kaldırılmıştır.

⁵ 4918 sayılı Kanun, Madde 47: "4320 sayılı Mebus Seçimi yürürlükten kaldırılmıştır."

⁶ 5545 sayılı Kanun, Madde 169: "4918 ve 5258 sayılı Kanunlar yürürlükten kaldırılmıştır."

Milletvekili Seçimi Kanunu (25 Mayıs 1961 tarih ve 306 sayılı)

1961 Anayasasının yürürlüğe girmesinin ardından, Kurucu Mecliste, Millet Meclisi üyelerinin seçimini düzenleyen 306 sayılı Kanun çıkarılmıştır.

Bu Kanunla, *Liste Usulü Çoğunluk Sistemi* terk edilerek *Nispî Temsil* uygulamasına geçilmiştir. Kanunun 1. maddesinde, "Milletvekili seçimlerinin *Nispî Temsil Usulüne göre yapılacağı*" ifade edilmiş, nispî temsilin *Çevre Barajlı d'Hondt* uygulaması yürürlüğe konulmuştur.

Ancak 1965 seçimleri öncesinde yapılan bir değişiklik⁸ *Milli Bakiye* usulüne geçilmiş ve 1965 seçimleri buna göre yapılmıştır.

1968 yılında yapılan bir değişiklik⁹ *Milli Bakiye Sistemi* terk edilerek yeniden *Çevre Barajlı d'Hondt* usulüne dönmüş ise de, Anayasa Mahkemesinin iptal kararıyla *Barajsız d'Hondt* usulüne geçilmiştir.

1969, 1973 ve 1977 seçimlerinde *Barajsız d'Hondt Sistemi* uygulanmıştır.

Kanun, 10 Haziran 1983 tarih ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'yla yürürlükten kaldırılmıştır.¹⁰

Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun

(26 Nisan 1961 tarih ve 298 sayılı)

Kurucu Meclis tarafından kabul edilen Kanun; seçimin esasları, seçme yaşı, oy kullanma koşulları ve seçmen kütükleri ile seçimlerin yönetim ve denetimine ilişkin hükümleri içermektedir.

298 sayılı Kanun; "Millet Meclisi ve Cumhuriyet Meclisi ¹¹ seçimleriyle birlikte İl Genel Meclisleri, Belediye Başkanlığı ve Belediye Meclisleri, Muhtarlıklar, İhtiyar Meclisleri ve İhtiyar Heyetleri seçimlerinde" uygulanmaktadır.

⁷ 298 sayılı Kanun, Madde 187: "5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu ile onu tadil eden (değiştiren) 6272, 6428, 7037, 7053 sayılı Kanunlar yürürlükten kaldırılmıştır."

⁸ 15 Şubat 1965 tarih ve 533 sayılı Kanun.

⁹ 20 Mart 1968 tarih ve 1036 sayılı Kanun.

¹⁰ 2839 sayılı Kanun, Madde 64: "24.05.1961 tarih ve 304 sayılı Cumhuriyet Senatosu üyelerinin Seçimi Kanunu ile 25.05.1961 tarih ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu ve bu kanunların bütün ek ve değişiklikleri yürürlükten kaldırılmıştır."

¹¹ 1961 Anayasası, Kurucu Meclise sunulduğunda, II. Meclisin adının *Cumhuriyet Meclisi* olması önerilmiş, ancak Kurucu Meclisteki görüşmeler sırasında, Cumhuriyet Meclisi isminin 'Cumhuriyet Senatosu' olarak değiştirilmesi kabul edilmiştir. 298 sayılı Kanun, Anayasanın kabulünden önce yasalaştığı için bu kanunda 'Cumhuriyet Meclisi' adının yer aldığı anlaşılmaktadır.

28 Mart 1986 tarih ve 3270 sayılı Kanunla yapılan değişiklikte, kanunun "*Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halk oyuna sunulmasında*" da uygulanacağı belirtilmiştir.

Kanun halen yürürlüktedir.

Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Seçimi Kanunu (24 Mayıs 1961 tarih ve 304 sayılı)

1961 Anayasasıyla birlikte iki Meclisli sisteme geçildiği için Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçimini düzenleyen 304 sayılı kanun çıkarılmıştır. Kurucu Meclisçe kabul edilen Kanun, 1980 yılın kadar yürürlükte kalmıştır.

Kanunun 1. maddesinde, "*Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçiminin çoğunluk usulüne göre yapılacağı*" belirlenmiştir.

Ancak, 1961'de yapılan ilk Senato seçimlerinden sonra, 1964'te çıkarılan bir Kanunla¹² Milletvekili seçiminde olduğu gibi, Senato seçimlerinde de *Nispi Temsil* usulüne geçilmiştir. Milletvekili Seçimi Kanununa paralel olarak, Senato Seçimlerinde de önce *Milli Bakiye*, daha sonra *Barajsız d'Hondt* usulleri uygulanmıştır.

Bu kanun, 1980 askeri müdahalesi sonrasında çıkarılan 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'yla yürürlükten kaldırılmıştır.¹³

Milletvekili Seçimi Kanunu (10 Haziran 1983 tarih ve 2839 sayılı)

1982 Anayasasının kabulünün ardından Milletvekili Seçim Kanunu, Kurucu Meclisçe yenilenmiştir.

Kanunda *Nispi Temsil Sistemi* korunmakla birlikte, sisteme yönetimde istikrar unsurunu güçlendirecek öğeler eklenmiştir. Yeni uygulama, bu amaçla, çevre barajı ile birlikte yüzde 10 oranındaki ülke barajını da içermektedir.

Çifte Barajlı d'Hondt olarak adlandırılan bu seçim sisteminde, partilerin milletvekili çıkarabilmeleri öncelikle o partinin ülke düzeyindeki oy oranının, ülkedeki geçerli oy toplamının yüzde 10'unu geçmesi koşulu getirilmiştir. Bu barajı geçen partilerin, ayrıca seçim çevrelerinde uygulanan *Çevre Barajını* da aşmaları gerekmektedir.

1987 seçimleri öncesinde yapılan bir değişiklikle¹⁴, 6 ve daha çok milletvekili çıkararak seçim çevrelerinde "*Partilerin kontenjan adayı*

¹² 14 Temmuz 1964 tarih ve 447 sayılı Kanun.

¹³ 2839 sayılı Kanun, Madde 64: "24.05.1961 tarih ve 304 sayılı C. Senatosu üyelerinin Seçimi Kanunu ile 25.05.1961 tarih ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu ve bu kanunların bütün ek ve değişiklikleri yürürlükten kaldırılmıştır."

¹⁴ 28 Mart 1986 tarih ve 3270 sayılı Kanun.

göstermesi, en çok oyu alan partinin kontenjan adayının milletvekili seçilmesi" esası getirilmiştir.

1987 ve 1991 seçimlerinde uygulanan bu sistem, (*Çifte Barajlı d'Hondt + Kontenjan Uygulaması*) 1995 seçimleri öncesinde terk edilerek, '*Çifte Barajlı d'Hondt*' sistemine dönmüş, ancak *Çevre Barajı Anayasa Mahkemesince iptal edildiği için sistem Ülke Barajlı d'Hondt usulüne dönüşmüştür. Ülke barajlı d'Hondt sistemi, 1995, 1999, 2002 ve 2007 seçimlerinde uygulanmıştır.*

Seçim Kanunlarının Uygulandığı Seçimler (Özet Tablo)

Günümüze kadar yapılmış olan milletvekili seçimlerinde uygulanan seçim kanunları ve uygulandığı seçim tarihleri Tablo 2'de görülmektedir.

Seçim Kanunlarının Uygulandığı Seçimler	
Tablo 2	
Seçim Kanunları	Uygulandığı Seçimler
28 Ekim 1876 tarihli Talimat-ı Muvakkate	1877 (1. Devre) / 1877 (2. Devre)
2 Ağustos 1908 tarihli İntihab-ı Mebusan Kanun-ı Muvakkatı (*)	1908, 1912, 1914, 1919, 1923, 1927, 1931, 1935, 1939
14 Aralık 1942 t. / 4320 s.lı Mebus Seçimi Kanunu	1943
5 Haziran 1946 t. / 4918 s.lı Milletvekilleri Seçimi Kanunu	1946
16 Şubat 1950 t. / 5545 s.lı Milletvekilleri Seçimi Kanunu	1950, 1954, 1957
24 Mayıs 1961 t. / 304 s.lı C. Senatosu Üyelerinin Seçimi Kanunu	1961, 1964, 1966, 1968, 1973, 1975, 1977, 1979
25 Mayıs 1961 t. / 306 s.lı Milletvekili Seçimi Kanunu	1961, 1965, 1969, 1973, 1977
10 Haziran 1983 t. / 2839 s.lı Milletvekili Seçimi Kanunu	1983, 1987, 1991, 1995, 1999, 2002, 2007

(*) 1920 yılında yapılan seçimlerde bu kanun uygulanmamış, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti'nin Tebliği gereğince özel bir seçim yöntemi uygulanmıştır.

(1) En uzun yürürlük süresi (34 yıl) İntihab-ı Mebusan Kanun-ı Muvakkatı'na aittir. Osmanlı, TBMM ve Cumhuriyet Dönemlerindeki 9 seçim bu kanun uyarınca yapılmıştır.

(2) Uygulama süresi en kısa olan kanunlar ise 4320 sayılı Mebus Seçimi Kanunu ile 4918 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu'dur. Bu kanunlar yalnızca birer seçimde uygulanmıştır.

(3) Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin belirlenmesi için yapılan seçimlerin tümünde 304 sayılı Kanun uygulanmıştır.

III. YASAMA ORGANLARININ YAPISI

Yasama organı, bazı dönemlerde tek bazı dönemlerde de iki Meclisli bir yapıdadır.

Osmanlı Dönemi / İki Meclisli Yapı

1876 Anayasasının (*Kanun-ı Esasi*) 42. maddesine göre, Meclis-i Umumî (*Parlamento*) iki ayrı Meclisten oluşmaktadır.

Birinci Meclis, seçimle iş başına gelen üyelerden oluşan Heyet-i Mebusan'dır (*Mebusan Meclisi*) (65. madde).

İkinci Meclis ise Heyet-i Âyan (*Ayan Meclisi*) olarak adlandırılmakta ve ömür boyu görev yapmak üzere padişah tarafından atanan üyelerden oluşmaktadır (60. madde).

TBMM Dönemi / Tek Meclisli Yapı

23 Nisan 1920'de yapılan seçimler sonucunda Ankara'da toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisiyle birlikte Tek Meclisli sisteme geçilmiş, bu Meclisin kabul ettiği 1921 Anayasasında da tek meclisli yapı korunmuştur (4. madde)

Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet Döneminde hem tek hem de çift meclis uygulanmasına yer verilmiştir.

• Tek Meclisli Yapı (1924 Anayasası)

Cumhuriyet döneminde kabul edilen 1924 Anayasası da -1921 Anayasasında olduğu gibi- tek Meclisli sisteme göre düzenlenmiştir (4. ve 5. madde)

Bu uygulama 1960 yılına kadar sürmüş, 1961 Anayasasıyla iki meclisli sisteme dönmüştür.

• **İki Meclisli Yapı (1961 Anayasası)**

1961 Anayasası iki Meclisli yapıyı kabul etmiştir.

Anayasanın 63. maddesinde; "Türkiye Büyük Millet Meclisinin, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosundan kurulu olduğu" belirtilmiştir.

Millet Meclisinin 450 üyesinin tümü (Madde 67) ve Cumhuriyet Senatosununun 150 üyesi genel oyla seçilmektedir (Madde 70).

Seçimle gelmiş üyelere ek olarak, Cumhuriyet Senatosunda Cumhurbaşkanı seçilen¹ 15 üye de yer almaktadır. Ayrıca Milli Birlik Komitesi² başkan ve üyeleriyle eski Cumhurbaşkanı, yaş kaydı gözetilmeksizin, *tabii üye* olarak Cumhuriyet Senatosuna katılmaktadır (Madde 70).

• **Tek Meclisli Yapı (1982 Anayasası)**

1961-1980 yılları arasında geçerli olan iki Meclisli sistem, 1982 Anayasasıyla yeniden tek Meclisli yapıya dönüştürülmüştür.

1982 Anayasasının 75. maddesine göre, "Türkiye Büyük Millet Meclisi genel oyla seçilen milletvekillerinden oluşmaktadır."

Yasama Organının Geçirdiği Evreler (Özet Tablo)

Yasama organının geçirdiği evreler, dönemlere göre, Tablo 3'de özetlenmektedir.

Yasama Organının Geçirdiği Evreler			
Tablo 3			
Anayasalar	Yasama Organının Yapısı		Uygulama
1876 Anayasası	İki Meclisli Yapı		1877 - 1920
1920 Seçimleri (*)		Tek Meclisli Yapı	1920 - 1921
1921 Anayasası		Tek Meclisli Yapı	1921 - 1924
1924 Anayasası		Tek Meclisli Yapı	1924 - 1960
1961 Anayasası	İki Meclisli Yapı		1961 - 1980
1982 Anayasası		Tek Meclisli	

(*) Bu seçimler, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin 19 Mart 1920 tarihli Tebliğine göre yapılmıştır.

¹ 1961 Anayasasının 70. ve 73. maddelerinde "Cumhurbaşkanınca Seçilen Üyeler" deyimini kullanılmaktadır. Bu üyeler, siyasi literatürde, "Cumhurbaşkanlığı Kontenjan Senatörü" olarak da adlandırılmaktadır.

² 13 Aralık 1960 tarih ve 157 sayılı Kanunla kurulan Kurucu Meclis, Milli Birlik Komitesi ve Temsilciler Meclisinden kurulmuştur. Milli Birlik Komitesi, bu kanunun altında imzaları bulunan 23 kişiden oluşmaktadır.

IV- A. BİRİNCİ MECLİSLERİN ÜYE SAYISI

Birinci Meclislerin üye sayılarının belirlenmesinde -1960 öncesinde ve sonrasında- farklı yöntemler geçerli olmuştur.

Üye Sayılarının Nüfusa Göre Belirlenmesi

1908'den 1960 yılına kadar geçerli olan uygulamalarda, seçilecek milletvekili sayıları nüfus ölçeğine göre belirleniyor, belirli sayıdaki *erkek* ya da *kadın* - *erkek* nüfus¹⁵ için 1 milletvekili seçiliyordu. Seçim çevrelerinin bu ölçütlere göre çıkaracağı milletvekili sayılarının toplamı da Meclislerin üye sayısını belirlemekteydi.

Gerek nüfus gerekse milletvekili sayısını belirleyen ölçütlerdeki değişiklikler, Meclislerin toplam üye sayılarının her seçimde farklı olması sonucunu doğurmuştur.

Üye Sayılarının Özel Yöntemle Belirlenmesi

İçinde bulunulan koşullar nedeniyle özel seçim yöntemlerinin uygulandığı 1877 ve 1920 seçimlerinde Meclislerin toplam üye sayısı ile birlikte seçim çevrelerinin çıkaracağı milletvekili sayısı da -*nüfusa bağlı olmaksızın*- önceden belirlenmiştir.

Seçim çevrelerinin çıkaracağı milletvekili sayısının belirlenmesinde, 1877 ve 1920'de farklı yöntemler uygulanmıştır.

Toplam Üye Sayılarının Anayasalarla Belirlenmesi

1961 ve 1982 Anayasalarında Meclislerin toplam üye sayısı sabit bir sayı olarak belirlenmekte ve Anayasalarla belirlenmiş olan milletvekili sayıları, nüfuslarına göre seçim çevrelerine dağıtılmaktadır. Milletvekilliklerinin illere dağıtımına ilişkin usuller kanunlarla belirlenmektedir. Bu uygulamada, ülke nüfusundaki gelişmeler, Meclisin Anayasalarla belirlenmiş olan toplam üye sayısında bir değişikliğe yol açmamaktadır.

1961 Anayasasında Millet Meclisi üye sayısı 450 olarak belirlenmiş, bu sayıda değişiklik yapılmamıştır.

1982 Anayasasında Millet Meclisinin üye sayısı, başlangıçta 400 olarak belirlenmiş, bu sayı 1987 seçimleri öncesinde 450'ye¹⁶, 1995 seçimleri öncesinde de 550'ye¹⁷ çıkarılmıştır.

¹⁵ 1934 yılına kadar, yalnız erkekler seçme ve seçilme hakkına sahipti. 1934'te yapılan Anayasa değişikliği ile kadınlara da seçime ve seçilme hakkı verilmiştir (5 Aralık 1934 tarih ve 2599 sayılı Kanun).

¹⁶ 17 Mayıs 1987 tarihli ve 3361 sayılı Kanunla yapılan Anayasa değişikliği.

Birinci Meclislerin çeşitli dönemlerdeki üye sayıları, Tablo 4.A, 4.B ve 4.C'de gösterilmiştir.

I. Meşrutiyet Döneminde Meclis-i Mebusana Seçilen Üye Sayıları			
Tablo 4.A			
	Müslüman	Gayri	Toplam
1. Devre /	69	49	118 (130)
2. Devre /	55	40	95 (130)

1877 yılında yapılan seçimlerde uygulanan Talimat-ı Muvakkate'nin 1. maddesine göre Mebusan Meclisine en az 130 üyenin seçilmesi öngörülmüş, ancak; 1. Devrede 122 / 2. Devrede ise 95 Mebus seçilmiştir.

II. Mesrutiyet Döneminde Meclis-i Mebusana Seçilen Üye Sayıları			
Tablo 4.B			
Dönemler	Üye Sayısı	Dönemler	Üye Sayısı
1. Dönem / 1908	280	3. Dönem /	242
2. Dönem / 1912	279	4. Dönem /	165

TBMM ve Cumhuriyet Dönemlerinde Milletvekili Sayıları

Tablo 4.C			
Dönem	Milletvekili	Dönem	Milletvekili
1. (1920 – 1923)	437	13. (1965 – 1969)	450
2. (1923 – 1927)	287	14. (1969 – 1973)	450
3. (1927 – 1931)	316	15. (1973 – 1977)	450
4. (1931 – 1935)	317	16. (1977 – 1980)	450
5. (1935 – 1939)	399	17. (1983 – 1987)	400
6. (1939 – 1943)	424 + 5 (*)	18. (1987 – 1991)	450
7. (1943 – 1946)	455	19. (1991 – 1995)	450
8. (1946 – 1950)	465	20. (1995 – 1999)	550
9. (1950 – 1954)	487	21. (1999 – 2002)	550
10. (1954 – 1957)	541	22. (2002 –)	550
11. (1957 – 1960)	610	23. (2007 –)	550
12. (1961 – 1965)	450		

(*) 5 Milletvekili, sonradan seçilip Meclise katılan Hatay mebuslarıdır.

¹⁷ 23 Temmuz 1995 tarih ve 4121 .sayılı Kanunla yapılan Anayasa değişikliği.

B.İKİNCİ MECLİSLERİN ÜYE SAYISI

İkinci Meclislere seçilecek ya da atanacak üye sayıları, 1876 ve 1961 Anayasalarında yer almıştır.

Osmanlı Dönemi

1876 Anayasasında, Ayan Meclisi üye sayısının, Mebusan Meclisi üye sayısının üçte birini geçemeyeceği belirtilmiş (*Madde 60*), kesin sayı verilmemiştir.

Cumhuriyet Dönemi

1961 Anayasasında yer alan Cumhuriyet Senatosunun seçilmiş üye sayısı, Millet Meclisi üye sayısının üçte biri oranında, 150 olarak saptanmıştır. Seçilmiş üyelere ek olarak, Senatoda, Cumhurbaşkanıca seçilen 15 üye de yer almaktadır.

Ayrıca Milli Birlik Komitesi Başkanı ve üyeleriyle eski Cumhurbaşkanı da, yaş kaydı gözetilmeksizin, 'tabii üye' olarak Cumhuriyet Senatosuna katılmaktadır (*Madde 70*).

İllerin çıkaracağı Cumhuriyet Senatosu üye sayıları, 1961 tarih ve 304 sayılı Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Seçimi Kanunu'nun 3. maddesinde belirlenmiştir;

"Cumhuriyet Senatosunun seçimle gelecek üye sayısı (150)'dir. Her ilin çıkaracağı Cumhuriyet Senatosu üye sayısı, ilişik (2) sayılı listede gösterilmiştir."

Görüldüğü gibi, illerin çıkaracağı Senatör sayıları, il nüfusuna bağlı olmaksızın belirlenmiştir.

Cumhuriyet Senatosunun üye sayıları -Millet Meclisinin yasama dönemlerine göre- Tablo 5'te verilmiştir.

Cumhuriyet Senatosu Üye Sayıları (Millet Meclisinin Yasama Dönemlerine Göre Düzenlenmiştir)				
Tablo 5				
Dönem	Seçimle Gelmiş Üyeler	Cumhurbaşkanıca Seçilmiş Üyeler	Tabii Üyeler (*)	Toplam
1961 - 1965	150	15	23	188
1965 - 1969	150	15	19	184
1969 - 1973	150	15	19	184
1973 - 1977	150	15	19	184
1977 - 1980	150	15	18	183

Kaynak : EK-III, Tablo 3.3.

(*) Tabii üyeler, Anayasanın 70. maddesine göre, Milli Birlik Komitesi Başkanı ve üyeleri ile eski Cumhurbaşkanıca seçilen üyelerden oluşmaktadır.

V.YASAMA DÖNEMLERİ

Meclislerin yasama dönemleri, bir başka söyleyişle iki Genel Seçim arasındaki süre, Anayasalarla belirlenmiştir.

- 1980 yılına kadar Birinci Meclislerin üyelerinin seçimi, genel kural olarak, 4 yılda bir yapılmaktaydı.

1982 Anayasasıyla bu süre 5 yıla çıkarılmış, ancak bu süre daha sonra 4 yıla indirilmiştir.

- Osmanlı Döneminin İkinci Meclisi olan Ayan Meclisi üyeleri, ömür boyu görev yapmak üzere, padişah tarafından atandıkları için bir seçim yapılması söz konusu olmamıştır.

Cumhuriyet Döneminde 1961-1980 yılları arasında görev yapmış olan Cumhuriyet Senatosu üyelerinin görev süresi ise *-hem seçilmiş hem de atanmış üyeler için-* 6 yıl olarak belirlenmiştir.

Osmanlı Dönemi

1876 Anayasası (Kanun-ı Esasi)

1876 Anayasası'nı 69. maddesinde Milletvekilleri Genel Seçiminin 4 yılda bir yapılacağı ve her üyenin görev süresinin 4 yıl olduğu belirtmektedir.

Meclis-i Ayan (*Ayan Meclisi*) üyeleri ise yaşam boyu görev yapmak üzere atanmaktadır (*Madde 62*).

TBMM Dönemi

Nisab-ı Müzakere Kanunu (*Görüşme Çoğunluğuna İlişkin Kanun*)¹⁸

1920 seçimleriyle toplanmış olan Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev süresi, bu Kanunla tanımlanmıştır.

Nisab-ı Müzakere Kanunu'nun 1. maddesinde; *"Büyük Millet Meclisinin; Hilafet ve Saltanatın, vatan ve milletin kurtuluş ve bağımsızlığından ibaret olan amacının elde edilmesine kadar sürekli toplanacağı"* belirtmektedir.

1921 Anayasası (*Teşkilât-ı Esasiye Kanunu*)

1921 Anayasası ile yasama dönemi 2 yıla indirilmiştir. Anayasanın 5. maddesine göre, milletvekilleri 2 yıl için seçilmektedir.

Bu, siyasal yaşamımızın en kısa süreli yasama dönemidir. Ancak Anayasanın Ek Maddesine göre, *"Nisab-ı Müzakere Kanunu'nun 1. maddesinde gösterildiği üzere, Anayasanın 4., 5. ve 6. maddeleri, amacın elde*

¹⁸ 5 Eylül 1336 (1920) tarih ve 18 sayılı Kanun.

edildiğine Büyük Millet Meclisinin üye tamsayısının üçte iki çoğunluğuyla karar verildiği takdirde, yeni seçimden itibaren geçerli olacaktır.”

Bir başka söyleyişle, 2 yıllık süre, 1920’de seçilen ilk Meclisin üyelerine değil daha sonraki dönemlerde seçilecek üyelere uygulanacaktı.

1920 seçimleriyle oluşan ve bu esaslara göre görevini sürdürmekte olan Büyük Millet Meclisi, 1 Nisan 1923 tarihinde seçimlerin yenilenmesine karar vermiştir.¹⁹ Böylece TBMM’nin 1. dönemdeki görev süresi 3 yıl olmuştur.

Cumhuriyet Dönemi

1924 Anayasası (Teşkiât-ı Esasiye Kanunu)

Yasama dönemi, 1924 Anayasası’yla yeniden 4 yıla çıkarılmış, Anayasanın 13. maddesine göre seçimlerin 4 yılda bir yapılması öngörülmüştür.

1923’teki Milletvekili Genel Seçimi 1921 Anayasasına göre yapıldığı için, yasama döneminin 2 yıl olması gerekiyordu.

Ancak 1924 Anayasasının, yasama dönemini 4 yıla çıkaran 13. maddesinin görüşmeleri sırasında, “Büyük Millet Meclisi Seçimlerinin 4 yılda bir kere yapılacağına ilişkin fıkranın, o günkü Meclisi de kapsayacağı” kabul edilmiştir.²⁰

O nedenle bir sonraki seçimler 1927 yılında yapılmıştır.

1961 Anayasası

Millet Meclisi. Millet Meclisinin yasama dönemi, bu Anayasada da 4 yıl olarak belirlenmiştir (Madde 69).

Cumhuriyet Senatosu. Anayasanın 73. maddesinde, Cumhuriyet Senatosunun üyelerinin 6 yıl için seçileceği ve gerek genel oyla gerekse Cumhurbaşkanıca seçilen üyelerin üçte birinin her iki yılda bir yenileneceği belirtilmiştir.

Ancak Anayasa ve Seçim Kanununda yapılan değişiklikler nedeniyle 2 yıllık süre, bir çok kez aşılmıştır:

- İlk yenileme seçimlerinin 1963’te yapılması gerekirken, 304 sayılı Kanun’da, yapılan bir değişiklik²¹ seçimler 7 Haziran 1964 tarihine

¹⁹ 1 Nisan 1923 tarih ve 369 sayılı Meclis Kararı. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nun Madde-i Müzeyyesinin İlgasına ve Tecdit-i İntihabata Dair Heyet-i Umumiye Kararı (Anayasanın Ek Maddesinin Kaldırılmasına ve Seçimin Yenilenmesine Dair Genel Kurul Kararı).

²⁰ TBMM’nin 26 Mart 1340 (1924) tarih ve 84 sayılı Kararı.

²¹ 29 Mayıs 1963 tarih ve 238 sayılı Kanun.

ertelenmiş, onu izleyen yenileme seçimleri 1966 ve 1968'de yapılmış, ancak 1970'de yapılması gereken seçimler iki kez ertelenerek 1973'te yapılabilmektedir.

- 1970 yılında Anayasanın 73'üncü maddesinde yapılan bir değişiklikle²² üçte bir yenileme seçimlerinin yapılma sürelerine ilişkin hükümler yeniden düzenlenmiştir: "Millet Meclisi genel seçimlerinin yapılacağı yıla rastlayan yenileme seçimleri, Millet Meclisi genel seçimleriyle birlikte ve rastlamayanları ise, genel seçimlerden sonra gelen ikinci yılda, genel seçimler için kanunun belirttiği ayda yapılır."

Anayasaya eklenen bir Geçici Maddeyle (Geçici madde 11) de, 7 Haziran 1970'te yapılması gereken Cumhuriyet Senatosu Yenileme Seçimleri, Anayasanın 73. maddesinde yapılan değişiklik sebebiyle geri bırakılmıştır.²³

- 1971 yılında yapılan Anayasa değişiklikleri sırasında²⁴, Anayasaya eklenen Geçici 12. maddeye göre, 1971 seçimleri de ertelenmiştir:

"Cumhuriyet Senatosu üyelerinden üçte birinin yenilenmesi ve Cumhuriyet Senatosu ile Millet Meclisinde boş bulunan üyelikler için 10 Ekim 1971 gününde yapılacak olan seçimler, 12 Ekim 1973'te yapılması gereken Milletvekilleri Genel Seçimi ile birlikte yapılmak üzere, ertelenmiştir. Cumhuriyet Senatosu üyelerinden süresi dolanların üyelik sıfatları, seçim yapıluncaya kadar devam eder.

Cumhurbaşkanınca seçilen üyelerden süresi dolanlar hakkında 73 nci maddenin 5 nci fıkrası hükmü uygulanmaya devam olunur."

Art arda yapılan bu Anayasa değişiklikleri sonucunda, 1970'te yapılması gereken Cumhuriyet Senatosu Üçte Bir Yenileme Seçimleri, 3 yıl gecikmeyle, 14 Ekim 1973'te yapılmıştır.

Bu uygulama sonucunda Cumhuriyet Senatosu'nun bir kısım üyelerinin görev süreleri, 6 yıl yerine 9 yıl olmuştur.

Cumhuriyet Senatosu üçte bir yenileme seçimleri, 1973 yılından itibaren düzenli olarak 2'şer yıl arayla yapılmıştır: 1975, 1977 ve 1979.

²² 14 Nisan 1970 tarih ve 1254 sayılı Kanun.

²³ Türkiye İşçi Partisinin, bu yasanın iptali için Anayasa Mahkemesine yaptığı başvuru, Mahkemenin 13 Nisan 1971 günlü, 1970 / 41 Esas ve 1971 / 37 Karar sayısı ile reddedilmiştir.

²⁴ 20 Eylül 1971 tarih ve 1488 sayılı Kanun.

1982 Anayasası

1982 Anayasasıyla yasama dönemi 5 yıla çıkarılmıştır. Anayasanın 77. maddesinin ilk şekline göre , milletvekilleri 5 yıllık süre için seçilmektedir.

Bu, siyasal tarihimizdeki en uzun yasama dönemidir.

31 Mayıs 2007 tarih ve 5678 sayılı Kanun'la Anayasanın 77. maddesinde değişiklik yapılarak, yasama süresi, yeniden 4 yıla indirilmiştir.

VI. SEÇMEN YAŞI

Bazen anayasalarda bazen de seçim kanunlarında yer alan seçmen yaşı, 18 – 25 arasında değişiklik göstermiştir.

Dönemlere göre seçmen yaşları Tablo 6'da verilmiştir.

Dönemlere Göre Seçme Yaşı		
Tablo 6		
Anayasa / Kanun	Seçme Yaşı	Uygulandığı Seçimler
İntihab-ı Mebusan Kanun-ı Muvakkatı	25 yaşını bitirmiş olmak	1908 / 1912 / 1914 / 1919
3 Nisan 1923 t./ 320 s.	18 yaşını	1923
1924 Anayasası	18 yaşını	1927 / 1931
5 Aralık 1934 t. / 2599 s. Kanun (**)	22 yaşını bitirmiş olmak	1935 / 1939 / 1943 1946 / 1950 / 1954 / 1957
26 Nisan 1961 t. / 298 s. Kanun (*)	21 yaşını bitirmiş olmak	1961 / 1965 / 1969 / 1973 / 1977
1982 Anayasası	21 yaşını	1983
17 Mayıs 1987 t. / 3361	20 yaşına	1987 / 1991
23 Temmuz 1995 t. /	18 yaşını	1995 / 1999 / 2002 / 2007

(*) Kanun Değişiklikleri. (**) Anayasa Değişiklikleri.

(1) 1876 Anayasasının yürürlükte olduğu dönemde seçme yaşı, İntihab-ı Mebusan Kanun-ı Muvakkatı ile belirlenmiştir.

(2) 1924 Anayasasında yer alan ve zamanla değişikliklere uğrayan seçme yaşı:

⇒ İntihab-ı Mebusan Kanun-ı Muvakkatı ile,

⇒ Daha sonra çıkarılan 4320 sayılı Mebus Seçimi, 4918 ve 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunları'na yansıtılmıştır.

(3) 1961 Anayasasının yürürlükte olduğu dönemde ise seçme yaşı, 298 sayılı Kanun ile belirlenmiştir.

(4) 1982 Anayasasında yer alan ve zamanla değişikliklere uğrayan seçme yaşı, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'a yansıtılmıştır.

VII. SEÇİM SİSTEMLERİ

1877'de yapılan ilk seçimden günümüze kadar ülkemizde birçok seçim sistemi uygulanmıştır.

Osmanlı Dönemi

Talimat-ı Muvakkate gereğince 1877 1. ve 2. Dönem seçimlerinde, iki dereceli seçim sisteminin ilk uygulaması yapılmıştır.

1908 yılında kabul edilen İntihab-ı Mebusan Kanun-ı Muvakkatı ile yine iki dereceli seçim sistemi yürürlüğe konmuştur.

TBMM Dönemi

1920 ve 1923 seçimlerinde de iki dereceli bir seçim sistemi uygulanmıştır.

Cumhuriyet Dönemi

Tek Partili Dönem

1927-1943 yılları arasında yapılan seçimlerde, iki dereceli seçim sistemi uygulanmıştır.

Çok Partili Dönem

1946 seçimleri öncesinde çıkarılan bir kanun ile tek dereceli seçim sistemine geçilmiştir.

O tarihten günümüze kadar tek dereceli seçim sisteminin değişik usulleri uygulanmıştır:

- 1946-1960 Arasında *Liste Usulü Çoğunluk Sistemi* benimsenmiş,
- 1960 sonrasında *Nispi Temsil Sistemine* geçilmiş ve bu sistemin değişik usulleri uygulanmıştır.

Osmanlı Döneminden Günümüze Kadar Uygulanmış Olan Seçim Sistemleri

(Özet Tablo)

Osmanlı döneminden günümüze kadar uygulanmış olan seçim sistemleri ve uygulandıkları seçimler, Tablo 7'de özetlenmiştir.

Osmanlı Döneminden Günümüze Kadar Uygulanmış Olan	
Tablo 7	
Seçim Sistemleri	Uygulandığı Seçimler
ÖZEL SEÇİM YÖNTEMLERİ (*)	1877 1. Devre, 1877 2. Devre Mebus Seçimleri / 1920 Mebus Seçimleri
İKİ DERECELİ SİSTEMLER	1908, 1912, 1914, 1918, 1923, 1927, 1931, 1935, 1939, 1943 Mebus Seçimleri
TEK DERECELİ SİSTEMLER	
Çoğunluk Sistemi	
Liste Usulü Çoğunluk	1946, 1950, 1954, 1957 Milletvekili Seçimleri 1961 Cumhuriyet Senatosu Seçimleri
Nispi Temsil Sistemi	
Çevre Barajlı d'Hondt	1961 Milletvekili / 1964 Cumhuriyet
Milli Bakiye	1965 Milletvekili / 1966 Cumhuriyet
Barajsız d'Hondt	1969, 1973, 1977 Milletvekili Seçimleri 1968, 1973, 1975, 1977, 1979 C. Senatosu Seçimleri
Çifte Barajlı d'Hondt	1983 Milletvekili Seçimleri
Çifte Barajlı d'Hondt +	1987, 1991 Milletvekili Seçimleri
Ülke Barajlı d'Hondt	1995, 1999, 2002, 2007 Milletvekili

(*) Bu yöntemler de iki dereceli seçimler içerisinde yer almaktadır.

(1) 3 seçimde özel yöntemler uygulanmıştır.

(2) 10 Mebus Seçimi, İki Dereceli Seçim Sistemine göre yapılmıştır.

(3) 24 seçimde Tek Dereceli Seçim Sistemi uygulanmıştır.

⇒ 4 Milletvekili ve 1 Cumhuriyet Senatosu Seçiminde Liste Usulü Çoğunluk Sistemi uygulanmıştır.

⇒ 12 Milletvekili Genel ve 7 Cumhuriyet Senatosu Kısmi Seçimi ise Nispi Temsil Sistemine göre yapılmıştır.

VIII. SEÇİMLER

Genel Seçimler

Birinci ve İkinci Meclis üyelerinin belirlenmesi için, 1877'den 2007'ye kadar, 30 Genel Seçim yapılmıştır. Söz konusu Genel Seçimlerden:

- 29'u Birinci Meclis (*Mebusan Meclisi ve Millet Meclisi*) üyelerinin,
- 1'i ise İkinci Meclis (*Cumhuriyet Senatosu*) üyelerinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.²⁵

Milletvekili Ara Seçimleri

Çeşitli nedenlerle boşalan Millet Meclisi üyelikleri için, iki dereceli seçimin geçerli olduğu dönemde, açık olan her üyenin yerine yenisi seçilmiştir.

Çok partili dönemle birlikte tek dereceli seçim sistemine geçilmiş, bu dönemde açık üyeliklerin doldurulması için başvurulan ara seçimler, bütün yurttan aynı tarihte yapılmıştır. Bu amaçla yurt genelinde 9 ara seçim yapılmıştır.

Cumhuriyet Senatosunda boşalan üyelikler için ayrıca ara seçim yapılmamış, bu üyeliklere ilişkin seçimler *Üçte Bir Yenileme Seçimleri*yle birlikte yapılmıştır.

Milletvekili Yenileme Seçimleri

Bir ildeki seçimlerin iptali nedeniyle bir kez yenileme seçimi yapılmıştır (*2007 seçimi, Siirt ili*).

Dönemlere göre yapılmış olan seçimler, Tablo 8'de özetlenmiştir.

Cumhuriyet Senatosu Üçte bir Yenileme Seçimleri

1961 yılında yapılan ilk seçimde Cumhuriyet Senatosu üyelerinin tümü seçilmiş; daha sonra yapılan 7 seçimde ise Senato üyelerinin üçte biri yeniden seçilmiştir.

²⁵ Senato seçimlerinin ilki genel seçim niteliğindedir. 1961'de yapılmış olan bu seçimde üyelerin tümü seçilmiştir. Diğer 7 seçimde ise üyelerin üçte biri seçilmiştir.

Osmanlı'dan Günümüze Kadar Yapılmış Olan Seçimler

Tablo 8

Seçimler	OSMANLI DÖNEMİ		TBMM Dönemi	CUMHURİYET DÖNEMİ		Toplam
	I. Meşrutiyet	II. Meşrutiyet		Tek Partili	Çok Partili	
Birinci Meclis Üyeliği (1)	2 seçim	4 seçim	2 seçim	5 seçim	16 seçim	29 seçim
Milletvekilliği Ara S. (2)	--	--	--	--	9 seçim	9 seçim
Yenileme Seçimi (3)					1 seçim	1 seçim
İkinci Meclis Üyeliği (4)	--	--	--	--	8 seçim	8 seçim

(1) Mebusan Meclisi ve Millet Meclisi üyeleri Genel Seçimi.

(2) Boşalan Millet Meclisi üyelikleri için bütün yurttan aynı günde yapılan Ara Seçimler.

(3) 2007 milletvekili genel seçiminde Siirt ilindeki seçimlerin iptali nedeniyle, 2007 tarihinde yapılan yenileme seçimi yapılmıştır.

(4) Cumhuriyet Senatosu için yapılan Genel, Üçte Bir Yenileme ve Ara Seçimleri.

Birinci Meclisler İçin Yapılan Seçimler

Birinci Meclisler, bilindiği gibi, Osmanlı döneminde Meclis-i Mebusan (*Mebuslar Meclisi*), TBMM ve Cumhuriyet döneminde ise Millet Meclisi olarak adlandırılmaktadır.

Meclis-i Mebusan ve Millet Meclisi üyelerinin belirlenmesi için, 1877'den günümüze kadar yapılan 29 Genel Seçimden:

- 6'sı Osmanlı Döneminde,
- 2'si TBMM Döneminde,
- 21'i Cumhuriyet Döneminde gerçekleşmiştir.

Osmanlı Dönemi

Osmanlı Dönemindeki ilk seçim 1877 yılında, son seçim ise 1919 yılında yapılmıştır. Bu iki seçim arasında 4 Genel Seçim daha yaşanmıştır.

Bu dönemde Mebusan Meclisleri birkaç kez Padişah iradesiyle feshedildiğinden seçimler düzenli aralıklarla yapılamamış, yasama dönemleri arasında önemli boşluklar oluşmuştur.

I. Meşrutiyet Dönemi

Birinci Devre Seçimleri

Osmanlı Dönemindeki ilk mebus seçimleri 1877 yılının Ocak / Şubat aylarında yapılmış ve Mebusan Meclisinin bu devresi, 28 Haziran 1877'de görevini tamamlayarak, ikinci devre seçimlerine gidilmiştir.

İkinci Devre Seçimleri

Meclis-i Mebusan'ın 2. Devresine ilişkin seçimler yine 1877 yılında yapılmış, bu seçimler sonucunda oluşan Meclis 13 Aralık 1877'de toplanarak çalışmalarına başlamıştır. Ne var ki bu Meclisin ömrü de 2 ay gibi çok kısa bir süreyle sınırlı kalmıştır.

"14 Şubat 1878'de hükümet, Meclis-i Umumi'nin geçici olarak kapatılmasını Padişaha önermiş, bu öneriye uygun bulan Padişah, bir İrade-i Seniyye imzalayarak Meclis-i Mebusan'a göndermiştir.

*Padişah, İrade-i Seniyye'de Kanun-ı Esasi'nin kendisine Meclisin çalışmasını uzatma- kısaltma yetkisini verdiğini vurgulayarak, o günden geçerli olmak üzere Meclis-i Umumi'yi kapattığını bildirmiştir. Böylece Meclis-i Umumi'nin kapatılmasına hem yasal bir kılıf hazırlanmış, hem de bu kapatma işinin geçici olacağı izlenimi verilmeye çalışılmıştır."*²⁶

14 Şubat 1878'de, geçici olarak kapatıldığı bildirilen Meclis-i Mebusan, ancak 30 yıl aradan sonra, 1908'de Meşrutiyetin ilanı ile yeniden toplanabilmiştir.

II. Meşrutiyet Dönemi

II. Meşrutiyet döneminde yapılan seçimlerle işbaşına gelen Parlamentoların üç döneminin görev süresi, Anayasada belirlenmiş olan 4 yıllık sürenin altında kalmıştır. Mebusan Meclisinin 1. dönemde 3 yıl 1 ay olan görev süresi, 2. dönemde 3,5 ay, 4. dönemde ise 2 ay 6 gün olarak gerçekleşmiştir.

1914'te seçilen ve Birinci Dünya Savaşı sırasında görev başında bulunan Mebusan Meclisi, önce Anayasada değişiklik yaparak 4 yıllık sürenin uzatılabileceğini hükme bağlamış, sonra da bu değişiklikten yararlanarak görev süresini 1 yıl uzatmıştır. Böylece 3. dönemin görev süresi 4 yılın üzerine çıkmıştır (4 yıl 7 ay 7 gün).

²⁶ GÜNEŞ, Cilt I, s. 220.

1908 Seçimleri

10 Temmuz 1908 tarihli İrade-i Seniyye (*Padişah İradesi*)²⁷ ile Mebusan Meclisinin toplanmasına karar verilmiş ve seçimler Kasım-Aralık 1908'de yapılmıştır.

II. Meşrutiyet döneminin ilk Meclisi (1. dönem), 17 Aralık 1908'de açılarak çalışmalarına başlamıştır.

Mebusan Meclisi normal süresini tamamlamadan, 18 Ocak 1912 tarihli İrade-i Seniyye ile feshedilerek 3 ay içinde yeni seçimlere gidilmesi kararlaştırılmıştır. Böylece II. Meşrutiyet döneminde toplanan ilk Mebusan Meclisi, 4 yıllık süresini tamamlayamadan, 3 yıl 1 aylık süre sonunda yenilenmiştir.

1912 Seçimleri

Yukarıda belirtildiği gibi, bu seçim siyasal tarihimizdeki ilk erken seçimdir.

1912 yılının Mart-Nisan aylarında yapılan seçimler sonucunda toplanan Meclis-i Mebusan, 18 Nisan 1912'de çalışmalarına başlamıştır.

Ancak bu Meclis de, çok kısa bir süre görev yaptıktan sonra, 4 Ağustos 1912'de, yine İrade-i Seniyye ile feshedilmiş ve yeni seçimlere gidilmesi kararlaştırılmıştır.

Yalnızca 3 ay 17 gün süreyle işbaşında kalan bu Meclis, siyasal tarihimizdeki en kısa süreli Meclislerden birisi olmuştur.

1914 Seçimleri

Meclisin feshini gerektiren 4 Ağustos 1912 tarihli İrade-i Seniyye'de yeni seçimlere gidilmesi öngörülüyordu.

*"Ancak, seçimin yapılması olanaksız hale geldiği için hükümet, seçimin ertelenmesini kararlaştırarak bu isteğini padişaha sunmuş, bunun üzerine, 25 Ekim 1912'de, seçimlerin ertelenmesini öngören İrade-i Seniyye (Padişah İradesi) imzalanmıştır.*²⁸

*Balkan Savaşı bittikten sonra hükümet, Genel Seçimlerin ertelenmesini gerektirecek nedenlerin ortadan kalktığını belirterek, seçimlerin yapılması konusunda, 14 Ekim 1913'te, İçişleri Bakanlığı'na yetki vermiştir.*²⁹

Bunun üzerine Şubat / Mart 1914'te seçimler yapılmış ve Meclis-i Mebusan, 14 Mayıs 1914'te açılarak çalışmalarına başlamıştır.

²⁷ Meclis-i Mebusanın Toplantıya Çağırılması Hakkında İrade-i Seniyye (ERDEM, s. 444).

²⁸ GÜNEŞ, Cilt I, s. 266.

²⁹ A.g.e., s. 267.

1918 yılında, Anayasanın 69. maddesinde; *"Meclisin dördüncü toplantı yılının ordunun genel seferberliğini gerektiren savaşa rastlaması halinde seçimlerin ertelenebileceği"* yolunda bir değişiklik yapılmıştır.³⁰

Anayasa değişikliğinin ardından, 1 Nisan 1918 tarihinde kabul edilen bir yasayla, Meclis-i Mebusan'ın süresi bir yıl uzatılmıştır.³¹ Bu Meclis, siyasi tarihimizde görev süresi uzatılan tek Meclis olmuştur.

Yasama süresinin uzatılması nedeniyle 4 yıllık normal sürenin üzerinde görev yapan Meclis-i Mebusan'ın, 21 Aralık 1918'de, *"Zorunlu siyasi nedenlerden ötürü"* feshi Padişahça uygun görülmüştür (Bkz. Bölüm II, s.72).

Bir sonraki seçim, yaklaşık bir yıl aradan sonra, 1919 yılında yapılmıştır.

1919 Seçimleri

*"7 Ekim 1919'da Meclis-i Mebusan'ın açılması için "Mebusların Seçimine Mahsus Kararname" yayımlanmış ve seçim hazırlıklarına başlanmıştır."*³²

Osmanlı Devletinin son Meclis-i Mebusan üyeleri, 1919 yılının Aralık ayında yapılan seçimlerle belirlenmiş ve Meclis, 12 Ocak 1920'de çalışmalarına başlamıştır.

Çalışma süresi 2 ay 6 gün olan bu Meclis, Osmanlı parlamenter yaşamının en kısa süreli iki Meclisinden birisi olmuştur.

16 Mart 1920'de, İstanbul'un işgali sırasında, Mebusan Meclisi işgal kuvvetlerince basılmış ve bazı mebuslar tutuklanarak Malta adasına sürgüne gönderilmişlerdir.

18 Mart 1920'de toplanan mebuslar, *"Mebusluk görevlerinin yapılması için güvenli bir ortam kalmadığını"*³³ belirterek, *"Meclisteki görüşmelerin ertelenmesini kararlaştırmıştır."*³⁴

Bu kararın ardından, 11 Nisan 1920'de, *"Zorunlu siyasi nedenlerden ötürü, Meclis-i Mebusan'ın feshedilmesini ve seçimlerin 4 ay zarfında yapılmasını öngören"* İrade-i Seniyye (Padişah İradesi) yayımlanmıştır.

Ne var ki, söz konusu İrade-i Seniyye'de öngörülen seçimler yapılamamış, Osmanlı Mebusan Meclisi bir daha toplanamamıştır.

³⁰ 21 Mart 1918 (8 Cemaziyelahir 1336) tarihli, Kanun-ı Esasi'nin 69. maddesini muaddil (değiştiren) Kanun.

³¹ Mebusanın Müddet-i Mebusiyetinin Bir Sene Temdidi Hakkında Kanun (Mebusların Mebusluk Süresinin Bir Yıl Uzatılması Hakkında Kanun). / 1 Nisan 1918 (19 Cemaziyelahir 1336).

³² GÜNEŞ, Cilt I, s. 572.

³³ 11 Nisan 1920 tarihli Meclis-i Mebusan'ın feshi hakkında İrade-i Seniyye (ERDEM, s. 447).

³⁴ GÜNEŞ, Cilt I, s. 572.

I. ve II. Meşrutiyet Dönemlerinde yapılmış olan seçimler aşağıdaki Tablo 9'da özetlenmiştir.

Osmanlı Dönemindeki Mebusan Meclisi Seçim Tarihleri			
Tablo 9			
I. Meşrutiyet Dönemi (1)			
1. Devre	Ocak / Şubat 1877	2. Devre	1877 (3)
II. Meşrutiyet Dönemi (2)			
1. Dönem	Kasım / Aralık 1908	2. Dönem	Mart / Nisan 1912 (*)
3. Dönem	Şubat / Mart 1914	4. Dönem	Aralık 1919

(*) Erken Seçim.

(**) Süresi uzatılmış dönemin sonunda yapılan seçim.

(1) Meşrutiyet dönemindeki seçimler, Talimat-ı Muvakkate hükümlerine göre yapılmıştır.

(2) II. Meşrutiyet dönemindeki seçimler, İntihab-ı Mebusan Kanun-ı Muvakkatı esaslarına göre yapılmıştır.

(3) Ulaşabildiğimiz kaynaklarda bu seçimlerin yapıldığı aylar için kesin bir açıklamaya rastlanmamıştır. Ancak, bu seçimlerde de Talimat-ı Muvakkate'nin uygulanmasının padişah tarafından 25 Ağustos 1877'de kabul edildiği bilinmektedir (GÜNEŞ, Cilt I, s. 166). Aynı eserin 167. sayfasında, seçilen milletvekillerinin Kasım ayında İstanbul'a gelmeye başladığı belirtilmektedir. Bu bilgilerden Mebus seçimlerinin, bu tarihler arasındaki dönemde yapıldığı anlaşılmaktadır.

Mebusan Meclislerinin Padişah İradesiyle Feshedildiği Tarihler			
Tablo 10			
Seçim Yılı / Dönem	Fesih Tarihi	Seçimlerin Yenilenme Tarihi	Fesih Tarihiyle Bir Sonraki Seçimler Arasındaki Süre
1877 / 2. Dönem	14 Şubat 1878	Kasım - Aralık 1908	30 yıl
1908/ 1. Dönem	18 Ocak 1912	Mart - Nisan 1912	2 - 3 ay
1912/ 2. Dönem	5 Ağustos 1912	Şubat - Mart 1914	1 yıl 6 - 7 ay
1914/ 3. Dönem	21 Aralık 1918	Aralık 1919	1 yıl
1919/ 4. Dönem	11 Nisan 1920	(*)	

TBMM Dönemi

Bu dönemde iki Genel Seçim yapılmıştır.

Birinci dönem çalışmaları sırasında 1921 Anayasası yürürlüğe konulmuş, ikinci dönemde seçilen Meclis ise yaptığı Anayasa değişikliğiyle Cumhuriyeti kabul etmiştir.

• 1920 Seçimleri

Anadolu'da bağımsızlık hareketinin başlatılmasıyla birlikte ilk milletvekili seçimi, 1920 yılının Mart ayında yapılmıştır.

Bu seçimler *-Vilayetlere, Bağımsız Livalara ve Kolordu Komutanlarına- Heyet-i Temsiliye* adına Mustafa Kemal tarafından gönderilen 19 Mart 1920 tarihli Tebliğ uyarınca gerçekleştirilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, livalardan seçilen milletvekillerinin yanında, feshedilmiş olan son Osmanlı Meclis-i Mebusan'ın bazı üyelerinin de katılımı ile 23 Nisan 1920'de Ankara'da toplanmış ve böylece 1. dönem çalışmaları başlatılmıştır.

Meclis, 1 Nisan 1923'te seçimlerin yenilenmesi kararını almıştır.¹

Türkiye Büyük Millet Meclisi 1. Dönemi, 16 Nisan 1923'te çalışmalarına son vermiştir.

Seçimlere gitmeden önce, 3 Nisan 1923 tarihinde, İntihab-ı Mebusan Kanun-ı Muvakkatı'nda önemli değişiklikler yapan 320 sayılı Kanun kabul edilmiştir.

Bu kanunla, milletvekili ve ikinci seçmen sayıları ile seçme yaşı gibi önemli konularda yeni düzenlemeler yapılmıştır.

• 1923 Seçimleri

Yeni seçimler, 1923 yılının Haziran ayında *-İntihab-ı Mebusan Kanun-ı Muvakkatı'nda yapılan yeni düzenlemeler uyarınca-* yapılmıştır.

TBMM dönemindeki seçimler ülkenin her yerinde aynı tarihte yapılamamış, değişik seçim çevrelerinde farklı tarihlerde yapılan seçimlerin bitirilmesi zaman almıştır. Bu süre 1923 seçimlerinde 2 ayı bulmuştur.

Bu dönemde yapılan seçimlerin tarihleri Tablo 11'de görülmektedir.

TBMM Döneminde Yapılan Genel Seçimler			
Tablo 11			
1. Dönem	Mart 1920	2. Dönem	Haziran – Temmuz 1923

Kaynak: EK-I, Tablo 1.2.

¹ TBMM'nin 369 no'lu Kararı.

Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyetin ilanından sonraki ilk Milletvekili Seçimi 1927'de yapılmıştır.

Türkiye 1945 yılına kadar tek partili sistemle yönetilmiş, o tarihten itibaren çok partili yaşama geçilmiştir.

O nedenle Cumhuriyet döneminde yapılan seçimler, iki ana bölüm halinde incelenecektir:

- Tek partili dönemde yapılan seçimler,
- Çok partili dönemde yapılan seçimler.
- Tek Partili Dönemde Yapılan Seçimler

Bu dönemde yapılan seçimlerden ilkinin yurt düzeyinde sonuçlandırılması bir haftaya yakın süre almış, daha sonraki seçimler ise ülkenin her tarafında aynı günde yapılmıştır.

Tek partili dönemde yapılan seçimler Tablo 12'de görülmektedir.

Tek Partili Dönemde Yapılan Genel Seçimler			
Tablo 12			
Dönemi	Seçim Tarihi	Dönemi	Seçim Tarihi
3. Dönem	2 - 6 Eylül 1927	6. Dönem	26 Mart 1939
4. Dönem	25 Nisan 1931 (*)	7. Dönem	28 Şubat 1943
5. Dönem	8 Şubat 1935 (*)		

Kaynak: EK-I, Tablo 1.3-A.

(*) Bu seçimler, erken seçim niteliğindedir.

(1) 1927, 1931, 1935 ve 1939 seçimleri, yapılan değişiklik ve ekleriyle birlikte, İntihab-ı Mebusan Kanun-ı Muvakkatı'na göre yapılmıştır.

(2) 1943 seçimleri, Cumhuriyet Döneminde çıkarılan 14 Aralık 1942 tarih ve 4320 sayılı Mebus Seçimi Kanunu'na göre yapılmıştır.

• Çok Partili Dönemde Yapılan Seçimler

1945'ten itibaren çok partili döneme geçilmiş, dönemin başlangıcında yeni bir Seçim Kanunu³⁵ çıkarılmış ve 1947'de yapılması gereken seçimler 1 yıl öne alınarak 21 Temmuz 1946'da, bu Seçim Kanunuyla yapılmıştır.

1946'dan sonra; 1950, 1961 ve 1983 yıllarında Milletvekili Seçimleri için 3 Seçim Kanunu daha kabul edilmiştir.

³⁵ 5 Haziran 1946 tarih ve 4918 sayılı Mebus Seçimi Kanunu.

Çok partili dönemin ilk seçimi olan 1946 seçimlerinden sonra günümüze kadar 16 Milletvekili Genel Seçimi yapılmıştır.

Çok partili dönemde yapılmış olan seçimler Tablo 13'te verilmektedir.

Çok Partili Dönemde Yapılan Milletvekili Genel Seçimleri			
Tablo 13			
Dönemi	Seçim Tarihi	Dönemi	Seçim Tarihi
8. Dönem	21 Temmuz 1946 (*)	16. Dönem	5 Haziran 1977 (*)
9. Dönem	14 Mayıs 1950 (*)	17. Dönem	6 Kasım 1983 (**)
10. Dönem	2 Mayıs 1954	18. Dönem	29 Kasım 1987 (*)
11. Dönem	27 Ekim 1957 (*)	19. Dönem	20 Ekim 1991 (*)
12. Dönem	15 Ekim 1961 (**)	20. Dönem	24 Aralık 1995 (*)
13. Dönem	10 Ekim 1965	21. Dönem	18 Nisan 1999 (*)
14. Dönem	12 Ekim 1969	22. Dönem	3 Kasım 2002 (*)
15. Dönem	14 Ekim 1973	23. Dönem	22 Temmuz 2007 (*)

(*) Erken Seçimler.

(**) Askeri müdahaleler sonrasında yapılan seçimler.

(1) 1946 seçimleriyle birlikte, o güne kadar uygulanan iki dereceli seçim sistemi terkedilmiş, tek dereceli seçim sistemine geçilmiştir. Çok partili dönemin başlangıcındaki bu seçimlere ilk kez, CHP dışındaki partiler de katılmıştır.

(2) 1950 seçimleri, Cumhuriyet Türkiyesinde iktidarın ilk kez el değiştirdiği, 27 yıllık CHP iktidarının ardından Demokrat Partinin iktidara geldiği seçimlerdir.

(3) 1946 seçimleri, 5 Haziran 1946 tarih ve 4918 sayılı Mebus Seçimi Kanunu'na göre,

1950, 1954 ve 1957 seçimleri, 16 Şubat 1950 tarih ve 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu'na göre,

1961, 1965, 1969, 1973 ve 1977 seçimleri, 25 Mayıs 1961 tarih ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'na göre,

1983, 1987, 1991, 1995, 1999, 2002 ve 2007 seçimleri, 10 Haziran 1983 tarih ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'na göre yapılmıştır.

Milletvekili Ara Seçimleri

Çok Partili Dönemdeki Milletvekili Ara Seçimi Tarihleri**Tablo 14**

Seçim Tarihi	Seçim Yapılan İl / Mv. Sayısı	Seçim Tarihi	Seçim Yapılan İl / Mv. Sayısı
6 Nisan 1947	4 il / 9Milletvekili	2 Haziran 1968	5 il / 5 Milletvekili
17 Ekim 1948	13 il / 13Milletvekili	12 Ekim 1975	6 il / 6 Milletvekili
16 Ekim 1949	12 il / 14 Milletvekili	14 Ekim 1979	5 il / 5 Milletvekili
16 Eylül 1951	17 il / 20Milletvekili	28 Eylül 1986	10 il / 11Milletvekili
5 Haziran 1966	1 il / 1		

Cumhuriyet Senatosu Seçimleri

Cumhuriyet Senatosu 1961 Anayasasıyla kurulmuş ve 1980 yılında 12 Eylül Askeri Müdahalesiyle feshedilmiştir.

1961-1980 yılları arasında 8 kez Senato Seçimi yapılmıştır. Bu seçimlerin ilkinde Senato Üyelerinin tümü seçilmiş, diğerlerinde ise Senato üyelerinin üçte biri yenilenmiştir. Bir başka söyleyişle, 1961'deki Cumhuriyet Senatosu seçimlerinde 150, diğer seçimlerde ise 50 Senato Üyesi seçilmiştir.

1961 Anayasasının 73. maddesinde; "Cumhuriyet Senatosu üyeliğinin süresinin 6 yıl olduğu ve üyelerin üçte birinin her iki yılda bir yenileneceği" belirtilmiştir. Ancak yapılan Anayasa ve seçim kanunu değişiklikleri sonucunda, 2 yıllık yenileme süreleri birçok kez aşılmıştır.

Senato seçimlerinden ikisi 1975 ve 1979 Milletvekili Ara Seçimleri ile, biri de 1977 Milletvekili Genel Seçimi ile birlikte yapılmıştır.

Cumhuriyet Senatosu Seçimlerinin Yapıldığı Tarihler

Cumhuriyet Senatosu seçimlerinin tarihleri Tablo 15'te verilmektedir.

Cumhuriyet Senatosu Üyeleri Seçimleri**Tablo 15**

Senato Üyelerinin Tümünün Seçimi		15 Ekim 1961 (*)	
Cumhuriyet Senatosu Üçte Bir Yenileme Seçimleri			
7 Haziran 1964	2 Haziran 1968 (**)	12 Ekim 1975 (**)	14 Ekim 1979 (**)
5 Haziran 1966 (**)	14 Ekim 1973 (*) (***)	5 Haziran 1977(*)	

(*) Milletvekili Genel Seçimleriyle birlikte yapılmıştır.

(**) Milletvekili Ara Seçimleriyle birlikte yapılmıştır.

(***) 1970'te yapılması gerekirken, 14 Nisan 1970 / 1254 sayılı ve 20 Eylül 1971 / 1488 sayılı Kanunlarla yapılan Anayasa değişiklikleri gereği ertelenen seçimler.

Cumhuriyet Senatosu Ara Seçimleri

24 Mayıs 1961 tarih ve 304 sayılı Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Seçimi Kanunu'nun 4. maddesinin 3. fıkrası, "Cumhuriyet Senatosunda istifa ve ölüm gibi sebeplerle boşalan yerler için ara seçimi yapılmaz. Ancak üçte bir yenileme sırasında bu açıklar da doldurulur." biçiminde düzenlenmiştir.

O nedenle, Cumhuriyet Senatosunda boşalmış olan üyelikler için ayrıca ara seçim yapılmamış, bu üyeliklere ilişkin seçimler de üçte bir yenileme seçimleriyle birlikte yapılmıştır.

Cumhuriyet Senatosu'nda boşalan üyelikler için yapılan seçim tarihleri ile seçimlerin yapıldığı il ve seçilen üye sayıları, Tablo 16'da gösterilmiştir.

Cumhuriyet Senatosunda Boşalan Üyelikler İçin Yapılan Seçimler					
Tablo 16					
Seçim Tarihi	İl Sayısı	Seçilen Senatör Sayısı	Seçim Tarihi	İl Sayısı	Seçilen Senatör Sayısı
7 Haziran 1964	2	2	12 Ekim 1975	4	4 (**)
5 Haziran 1966	2	2	5 Haziran 1977 (*)	--	--
2 Haziran 1968	2	3 (**)	14 Ekim 1979	1	1
14 Ekim 1973	3	3			

Kaynak : EK-VI, Tablo 6.3-C.....6.3-I serisi.

(*) Boşalan üyelik olmadığı için ara seçim yapılmamıştır.

(**) Her iki seçimde de 1 Senatör seçimi Balıkesir ilindeki 1 üyeliğin yenilenmesi amacıyla, diğerleri ise boşalan üyelikler için yapılmıştır.